

בבית המשפט העליון

בע"מ 1818/16

לפני:

כבוד המשנה לנשיאה א' רובינשטיין

המבקשת:

פלוגית

נגד

המשיב:

פלוגי

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי
מרכז (השופטת ו' פלאוט) מיום 14.2.16 ברמ"ש 20285-01-16

בשם המבקשת:

עו"ד ד"ר פנינה בכר

בשם המשיב:

עו"ד יצחק קריטנשטיין

פסק-דין

א. בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי מרכז (השופטת ו' פלאוט) מיום 14.2.16 ברמ"ש 20285-01-16, במסגרתו התקבל ערעור המשיב על שתי החלטות בית המשפט לענייני משפחה בפתח תקוה בתמ"ש 34836-10-15 ותה"ס 34918-10-15 – האחת מיום 30.12.15 (הרשמת הבכירה א' הובר היימן); השניה מיום 6.1.16 (השופטת י' גרינוולד-רנד). ענייננו בסוגיה של אגרת בית משפט; ובפרט, בשאלה האם בסמכותם של בתי המשפט לענייני משפחה – ולמעשה, של בתי המשפט ככלל – לדחות את מועד תשלום האגרה עד לאחר מתן פסק הדין.

רקע והליכים קודמים

ב. המבקשת והמשיב נישאו זו לזה בשנת 1987 והתגרשו כ-20 שנה לאחר מכן. לאחר הגירושין, הגישה המבקשת נגד המשיב שתי תובענות לבית המשפט לענייני משפחה: האחת, לביטול הסכם גירושין; השניה, תביעה ממונית בגובה כ-2.8 מיליון

נח, בה דרשה מן המשיב פיצוי בעבור הנזקים הפיסיים והרגשיים שלפי הנטען גרם לה במהלך שנות נישואיהם.

עם הגשת התובענות ביקשה המבקשת לפטור אותה מתשלום אגרה. ביום 30.12.15 מצא בית המשפט לענייני משפחה (הרשמת הבכירה א' הובר היימן) לדחות את הבקשה, משלא נמצא כי עלה בידי המבקשת לבסס את טענתה בדבר היעדר יכולת כלכלית. ואולם, בית המשפט הורה על דחיית תשלום האגרה – בשני ההליכים, כפי שהובהר בהחלטה מיום 1.1.16 – עד 45 ימים לאחר מתן פסק הדין או סיום ההליכים; בהמשך לכך, ביום 6.1.16 הורה בית המשפט (השופטת י' גרינוולד-דנד) למשיב להגיש כתב הגנה לאלתר.

ג. המשיב ביקש לערער על החלטות אלה, ובקשתו התקבלה. בית המשפט המחוזי קבע כי תקנה 9 לתקנות בית המשפט לענייני משפחה (אגרות), התשנ"ו-1995 (להלן תקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה), מקנה לבית המשפט לענייני משפחה את הסמכות להעניק פטור מלא או פטור חלקי מאגרה, אולם לא לדחות את תשלומה לאחד מתן פסק הדין; ומכאן הורה בית המשפט למבקשת לשלם את מלוא האגרה תוך שבוע ימים. אשר לכתב ההגנה, נקבע כי יוגש תוך 30 יום מן היום בו נודע למשיב כי האגרה שולמה. עוד נפסק, כי המבקשת תישא בהוצאות המשיב בגובה 5,000 ₪.

הבקשה

ד. נטען, כי שגה בית המשפט המחוזי בכך שקבע כי אין לבית המשפט לענייני משפחה, ככלל, סמכות להורות על דחיית תשלום האגרה עד לאחר מתן פסק הדין; כך בעיקר, כיון שלפי הנטען תקנות בתי המשפט (אגרות), תשס"ז-2007 (להלן תקנות האגרות הכלליות), מאפשרות לבתי המשפט שאינם בית המשפט לענייני משפחה להורות על דחיית תשלום האגרה עד לאחר מתן פסק הדין, ואין זה סביר שדווקא בית המשפט לענייני משפחה, אשר המחוקק מצא מעיקרא להקל עם בעלי הדין בו בכל הנוגע לתשלום האגרות, לא יהא מוסמך לעשות כן. עוד נפסק, כי מכל מקום לא היה מקום לחייב את המבקשת בתשלום הוצאות של 5,000 ₪, כאשר לכל היותר מדובר בטעות של בית המשפט לענייני משפחה, וכאשר למבקשת קשיים כלכליים.

ה. בהחלטה מיום 5.5.16 נתבקשה תגובת המדינה וזו הוגשה ביום 5.6.16. נטען, כי הן תקנות האגרות הכלליות והן תקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה אינן מאפשרות דחיית מועדו של תשלום האגרה על-ידי התובע עד לאחר מתן פסק הדין.

עוד נטען, כי בית המשפט לענייני משפחה מוסמך לפסוק בבקשה למתן פטור מאגרה אך לפי תקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה ולא לפי תקנות האגרות הכלליות; כך, שכן לא בכדי בחר מחוקק המשנה לייחד לבתי המשפט לענייני משפחה הסדר נורמטיבי שונה לעניין האגרות, בהתאם לאופיים הייחודי. מכאן, כי אף שתקנות האגרות הכלליות מסמיכות, למשל, את בתי המשפט לפרוס את תשלום האגרה לתשלומים, בתי המשפט לענייני משפחה נעדרים סמכות זו, שכן אין הדבר כתוב מפורשות בתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה. נטען איפוא כי יש לדחות את הבקשה.

ו. בתגובת המשיב מיום 8.6.16 נטען, בדומה לתגובת המדינה, כי כפי שקבע בית המשפט המחוזי, אין לבתי המשפט לענייני משפחה סמכות לדחות תשלום האגרה לאחר מתן פסק דין; זאת, כיון שתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה אינן מאפשרות זאת, ואין להידרש לתקנות האגרות הכלליות, שהריהן דין כללי הנסוג מפני הדין הקונקרטי – *Lex specialis derogat legi generali*. לחלופין נטען, כי גם תקנות האגרות הכלליות אינן מאפשרות תשלום האגרה לאחר מתן פסק הדין, ומכאן שגם אם יש להחילן אין בהן כדי לסייע למבקשת בטענותיה.

ז. ביום 22.6.16 הוגשה תגובת המבקשת לעמדת המדינה, בה חזרה המבקשת על עיקר טענותיה והטעימה, כי יש לפרש את תקנות האגרות על סוגיהן באופן תכליתי; ומכאן, כיון שבבתי המשפט לענייני משפחה נועדו תקנות האגרות להקל עם בעלי הדין בהשוואה לבתי המשפט האחרים, אין היגיון בכך שככל שישנן הקלות בתקנות האגרות הכלליות, לא יחולו אלה על המתדיינים בבתי המשפט לענייני משפחה. בהמשך לכך נטען, כי מעצם הסמכות המוקנית מכוח תקנות האגרות הכלליות לפריסת תשלומים, קיימת גם האפשרות לדחות את מועד תשלום האגרה עד לאחר מתן פסק הדין.

דיון

ח. לאחר דיון בבקשה ובתגובות, סבורני כי יש להיעתר לבקשה, ליתן רשות ערעור ולדון בבקשה כאילו הוגש ערעור על פי הרשות שניתנה אולם לא להיעתר לערעור לגופו. לעניין כללי ההתערבות המקובלים בגלגול שלישי, אציין כי השאלות המועלות בענייננו חורגות מעניינם הפרטני של הצדדים, ונוגעת לשתי סוגיות מרכזיות: האחת, האם מוסמך בית המשפט לענייני משפחה לעשות שימוש בתקנות האגרות הכלליות, או שמא בתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה בלבד. השניה, האם

בתי המשפט, לענייני משפחה והאחרים, לדחות את מועד תשלום האגרה עד לאחר מתן פסק הדין.

ט. אשר לשאלה הראשונה: מעיקרא, בתי המשפט לענייני משפחה הוקמו כדי לתת מענה לסוגיות ולמצוקות הייחודיות המתעוררות במסגרת המשפחתית (המורחבת) ומצדיקות ערכאה המתמחת בעניינים אלה; כפי שציין שר המשפטים דאז, ח"כ משה נסים, בכתב המינוי לועדה לבחינת יישום דיני המשפחה בראשות השופט אלישע שינבונים ע"ה: "[הועדה] תבחן את דרכי ישומם של דיני המשפחה ותציע דרכים להקלת סבלם של בעלי-הדין" (משרד המשפטים דין וחשבון הוועדה ליישום דיני המשפחה (1986); התפרסם במשפחה במשפט ב' 278, 295 (התשס"ט)). כך למשל, נוכח ההכרה בצורך בגמישות בהליכים המיוחדים המתנהלים בפני בית המשפט לענייני משפחה, קבע המחוקק כי בשונה מבתי המשפט הרגילים, "בכל ענין של דיני ראיות וסדרי דין, שאין עליו הוראה אחרת, לפי חוק זה, ינהג בית המשפט בדרך הנראית לו הטובה ביותר לעשיית משפט צדק" (סעיף 8 לחוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995). בהמשך לכך, משנחקק חוק בית המשפט לענייני משפחה, הוחלט לאפשר לשר המשפטים לייחד לבתי המשפט לענייני משפחה אגרות שונות, אשר יתנו מענה לכך שאין המדובר בערכאה אזרחית רגילה (סעיף 26). בהתאם, בתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה נקבעה אגרה בשיעור מופחת (ראו את התוספת הראשונה לתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה והשוו לתוספת לתקנות האגרות הכלליות); וכן נקבע מבחן מקל למתן פטור מאגרה (ראו תקנה 9 לתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה והשוו לתקנה 14 לתקנות האגרות הכלליות).

י. בשעה שהותקנו תקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה, עמדו בתוקף, בכל הנוגע לתשלום אגרות בבתי המשפט האזרחיים, תקנות בית המשפט (אגרות), תשמ"ח-1987 קובץ התקנות 5069 221 (1987). בשונה מתקנות האגרות הכלליות החלות כיום, התקנות הכלליות הישנות אמנם איפשרו דחיית תשלום האגרה לתקופה שלא תעלה על חודשיים ימים, אולם לא איפשרו, למשל, פריסת האגרה לתשלומים. בשנת 2007 הותקנו תקנות האגרות הכלליות, ובין היתר נקבעה בהן האפשרות לפריסת תשלומי האגרה (תקנה 14(ז)); תקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה לא שונו בהתאם, ולטענת המדינה כעת – אין להקיש מתקנות האגרות הכלליות לתקנות הספציפיות בבית המשפט לענייני משפחה בחינת *Lex specialis*.

יא. בבע"מ 6276/13 פלוני נ' היועץ המשפטי לממשלה (2014) (להלן עניין פלוני), נדונה בין היתר שאלת היחס בין תקנות האגרות הכלליות לתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה, וכך נפסק:

"... נוסף, בקצירת האומר, ומבלי לטעת מסמרות, כי אין מקום לקבוע שהאבחנה העולה לכאורה בין תקנות האגרות הכלליות ולבין תקנות האגרות משפחה היא בהכרח נטולת יסוד (והכל בכפוף לשיקול הדעת המוקנה לבית המשפט לענייני משפחה במסגרת תקנה 9 לתקנות האגרות משפחה). אדרבה, ניתן להעריך שבעת ניסוחן של תקנות המשפחה אגרות בחר מתקין התקנות שלא לאמץ את הנוסח שהיה שגור בתקנות האגרות הכלליות. הבדל זה עשוי לשקף את אופייה הייחודי של ההתדיינות בבתי המשפט לענייני משפחה, ולסייע בפתיחת שעריו של בית משפט זה שמוסמך לדון בעניינים בעלי אופי אישי וחיוני" (שם, פסקה 22 לפסק דינה של השופטת ברק-ארז, הדגשה הוספה - א"ר; עוד על היחס בין שני סוגי התקנות ראו רע"א 5027/09 פלונית נ' משרד המשפטים, פסקאות י"ח-כ' (2010); ש' לוין פרוצדורה אזרחית – סדרי דין מיוחדים בבתי המשפט 3 (תשס"ג-2003)).

בתגובתה, סבורה המדינה כי בהתאם להלכה שנקבעה בעניין פלוני, אין מקום לאפשר החלתן של תקנות האגרות הכלליות בבתי המשפט לענייני משפחה. אין בידי להלום פרשנות זו באופן גורף. בנסיבות עניין פלוני נפסק, כי ככל שיש בתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה כדי להקל עם בעל הדין, אין לכחד כי הקלה זו ניתנה שלא בכדי, אלא בהתאם לאופיו של בית המשפט לענייני משפחה וסוגי העניינים בהן הוא עוסק, והצורך המוגבר בערכאה זו להקל עם בעלי הדין בנושא האגרה ביחס לערכאות הכלליות. נזכור, כי חלק ניכר מבעלי הדין בבית המשפט לענייני משפחה מצוי סוציו-אקונומית בעשירונים התחתונים, על המשתמע מבחינת היכולת. אולם שונים הדברים כאשר נמצא, כי תקנות האגרות הכלליות מאפשרות הסדר מקל, אשר אינו מופיע מפורשות (גם אם אינו נשלל מפורשות) בתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה. לענייננו, בשנת 2007 הותקנו תקנות האגרות הכלליות הנוכחיות ונוספה האפשרות לפרוס את האגרה לתשלומים, ומסיבה כלשהי לא נעשה תיקון מקביל בתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה; אין לפרש את תקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה, כאילו באות הן להקשות ולא להקל על המתדיינים. הדבר אינו עולה בקנה אחד עם תכליתן האמורה של תקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה – "לסייע בפתיחת שעריו של בית משפט זה שמוסמך לדון בעניינים בעלי אופי אישי וחיוני" (שם). מכאן, אף שהדברים נאמרים מעבר לצורך בענייננו, סבורני כי יש לפרש את תקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה באופן תכליתי,

ולאפשר לבית המשפט לענייני משפחה הדין בבקשה לפטור מאגרה גם את האפשרות לפרוס תשלומים לתשלום האגרה. ואולם, נציין כבא כאן; הדברים אמורים – כפי שיפורש – בתשלומים תוך כדי ההליך, אך לא לאחריו.

ודוק, אין חולק על כך, שיש לפרש את הוראות תקנות האגרות על סוגיהן באופן המקנה כללים ברורים ויציבות משפטית (רע"א 7031/12 שערי צדק המרכז הרפואי נ' מדינת ישראל, פסקה 6 (2013); רע"א 3640/15 ISRAEL BIO- ENGINEERING PROJECT נ' מדינת ישראל, פסקה 4 (12.10.15)); ואולם גם לשכל הישר מקום במחוזותינו, ומשאיפשר מחוקק-המשנה לבתי המשפט ככללותם לפרוס את תשלום האגרה לתשלומים – סמכות שמעיקרא נדמה כי אינה בשמים – נראה תמוה למנוע זאת דווקא מבית המשפט לענייני משפחה, אשר כאמור המחוקק הראשי ומחוקק המשנה מצאו כי יש לאפשר גמישות רבה יותר בניהול ההליכים בו וכן להקל בתשלום האגרות בבית משפט זה, נוכח אופיים של ההליכים בו. בנוסף לכך, נדמה שהדבר יכול בסופו של יום דווקא לתרום במובן מסוים לקופת המדינה, הנושאת בהוצאות בתי המשפט, שכן מדובר בפתרון מידתי יותר מאשר פטור מלא מתשלום אגרה. מכאן, כי ככל שיש בתקנות האגרות הכלליות כדי להקל עם בעלי הדין בהשוואה לתקנות האמורות בבית הדין לענייני משפחה – למשל, באפשרות פריסת האגרה לתשלומים – אינני סבור כי בית המשפט לענייני משפחה מנוע מעשיית שימוש בתקנות האגרות הכלליות.

יב. ואולם, אין מהאמור כדי ללמד כי יש לקבל את טענות המבקשת לעניין דחייתו של מועד תשלום האגרה עד לאחר מתן פסק הדין, כפי שהורה בית המשפט לענייני משפחה בענייננו. כך, כיון שסעד זה נעדר הן מתקנות האגרות הכלליות והן מתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה, ולמעשה הוסר מפורשות על-ידי מחוקק המשנה מן התקנות שעמדו בתקפן בעבר. בעבר, תקנה 15 לתקנות בית המשפט (אגרות), תשי"ז-1957, שכותרתה הייתה "דחיית תשלומה של אגרה", קבעה כך:

"(ב) רצה בעל דין לטעון בכל תובענה, ענין או הליך שאין ביכולתו לשלם את האגרה או חלק ממנה, יצרף לכתב העיקרי, בשעת הגשתו לבית המשפט, בקשה לשופט שלום או לרשם לדחיית תשלום האגרה.

(ג) הוגשה בקשה כאמור ושופט השלום או הרשם נוכח, לאחר שהזמין את בעלי הדין לחקירה, שאין ביכולתו של המבקש לשלם את האגרה או חלק ממנה, והוא סבור שיש למבקש סיכוי להצליח בתובענה, בעניין או בהליך, יהיה רשאי –

(1) לדחות את תשלום האגרה או חלק ממנה; "...
(תקנות בית המשפט (אגרות), תשי"ז-1957 קובץ תקנות
1100, 1112 (1957)).

דחיית תשלום האגרה הייתה, אם כן, פתרון ביניים, אשר ניתן במקרים הדומים לאלה שבהם ניתן כיום פטור מלא מתשלום אגרה (תקנה 14 לתקנות האגרות הכלליות), וזאת חלף פטור מלא מתשלום אגרה, שאותו יכול היה בשעתו בעל דין לבקש אך בסוף ההליך (תקנה 17 לתקנות האגרות שבוטלו); זאת בשונה מהמקרה נשוא ענייננו, בו איפשר בית המשפט דחיית תשלום האגרה לסוף ההליך, אף שכאמור לא מצא כי מתקיימים התנאים לפטור את המבקש מתשלום האגרה.

יג. ההסדר האמור בוטל בתקנות בית המשפט (אגרות), תשמ"ח-1987, וזכרו לא בא גם בתקנות האגרות הכלליות כיום. בית משפט זה עמד על כך שביטול ההסדר אינו מקרי, וכי ההסדר החדש מבטא את רצונו של מחוקק המשנה, ולכן אינו מאפשר עוד דחיית תשלום האגרה:

"בזמנו היה ניתן לדחות תשלומה של אגרה עד לאחר סיום ההליכים. נמצא לו למי שנמצא כי הסדר הדחייה אינו הסדר ראוי, ובתקנות דהאידינא – אלו תקנות שמשנת תשמ"ח-1987 – נעלם ואיננו הסדר הדחייה" (רע"א 6360/99 מדינת ישראל נ' גיל חברה לפיתוח ותעשיות בע"מ (בפירוק), פ"ד נד(4) 554, 558, השופט – כתארו אז – מ' חשין (2000)).

יד. אם כן, במצב המשפטי כיום, אין ניתן לדחות את תשלום האגרה עד לאחר סיום ההליכים – לא בבתי המשפט הכלליים ולא בבתי המשפט לענייני משפחה. לדידי הגיון הדברים ברור, ונובע מכך שאם תתאפשר דחיית תשלום האגרה עד לאחר סיום ההליכים, תתקשה המדינה לגבות סכום זה; דומה כי טבע האנוש הוא שמקום בו תם הליך, המוטיבציה לתשלום אגרה אינה גוברת, ומאמץ הגביה יעלה לא אחת יותר מן האגרה כולה. מכאן, פתרון הביניים שמאפשר מחוקק המשנה ככל שבית המשפט לא מצא לפטור את בעל הדין מתשלום האגרה במלואה הוא מתן פטור חלקי או פריסת תשלום האגרה לשיעורין, ולא דחיית תשלומה לסוף ההליכים כליל; וכאמור, הדברים אמורים, בשני המקרים, הן בבתי המשפט הכלליים והן בבתי המשפט לענייני משפחה. מכאן, שאין מקום להתערב בקביעתו של בית המשפט המחוזי, לפיה על המבקשת לשלם את האגרה במועדה, ולא בתום ההליכים.

נמצא איפוא כי הבקשה נדונה כבערעור אך איני נעתר לערעור לגופו. המבקשת תישא בהוצאות המשיב, לפנים משורת הדין, בסכום מופחת בגובה 1,000 ₪.

ניתן היום, כ"ט בסיון התשע"ו (5.7.2016).

המשנה לנשיאה